

**ЧОВЕКЪТ, ЩО ЗАМЕСТИЛ
СЛЪНЦЕТО
БЪЛГАРСКА НАРОДНА
ПРИКАЗКА**

chitanka.info

Това се случило много отдавна. Тогава реката нагоре течала, а тополата с корени към небето растяла; свинята из облаците летяла, а рибата със славея се надпявала; овцата вълка изяла, а мишката котарака в миша дупка завряла; зайчето гонело мечката, пък тя пищяла: „Олеле! Изяде ме!“. Тогава ставали всякакви чудеса — само дето на Келчо не му порасла коса... Да речеш да смяташ кога е било, ще ти трябва за рабош сто аршина дърво, че и то може да не ти стигне...

Чакай, приятелю! Внимавай и не се прозявай! Туй не е още приказка, а предприказка. Приказката идва тепърва. Досега аз само тъй — да си размърдам езика.

Та имало едно време едно сиромашко момче. Още непроходило, черната чума отнесла баща му и майка му. Изгледали го по милост съседите докъде седем-осемнайсет години. Тогава го пуснали да върви по широкия свят да си дири късмета.

Лутал се сиракът насам-натам до някое време, накрай главил се в едно село за говедар. Селяните и те не били бог знае колко богати, та предложили за година плата само една крава с теленце и обещали всеки ден да му дават самун хляб. Ех, не било това чак толкова много, ама нали умниците казват: „Залудо работи, залудо не стой!“ — съгласил се момъкът.

Пасял говедата той, пасял ги добре. Затова селяните го обикнали, имали го вече комай за свой; по празници му подавали по нещо блажничко, да не му се залепят червата. А младият говедар си доял кравичката и си правел попара — това му било делничното ядене. Пък кравата му и теленцето й се охранили, загладили косъма и станали невям от всички говеда най-хубавите. Като ги гледал, стопанинът им се радвал и си мислел: „Скоро теленцето ще стане силен вол. Пък кравата ще ми роди друго теленце. Тогава вече ще имам рало волове — ще си стана и аз домакин и ще се оженя за някое сиромашко момиче, та и двамата да добруваме“.

Ала не било така писано. Откъде посред бял ден изскочил един вълк, налетял право на сиромашката крава и на теленцето. Като видял говедарят стоката си с прегризани гърла, от очите му кървави сълзи затекли, заудрял си главата: „Ох, клетият аз! Откъде ме слетя тая напаст! Какво да правя сега? Няма прокопсия от говедарлъка, друг занаят ще захвана!“.

Откарал добитъка в село и тръгнал, накъдето му видят очите. Прехвърлил една стръмна планина, отишъл в друго село. Тук пък се главил ратай у един селянин, който имал само една нива, ама голяма. Уловил се момъкът да се грижи за добитъка, да гледа всичката кърска и домашна работа. За платата се спогодили така: две години ратаят ще работи нивата за господаря, а третата за себе си.

Плюл си момъкът на ръцете, работил мъжки: оре, сее, плеви, жъне — прави всичко както трябва. Пък първите две години се улучили много добри — такава родидба и най-старите люде не помнели. На третата година чорбаджията отстъпил нивата си на ратая — той да я работи за своя сметка, както им била уговорката.

— Момко, ти ми донесе късмет — рекъл му селянинът. — Ха сега да видя и твоя!

И пак нивата наредила за чудо и приказ пшеница, като дренки! Момъкът всеки ден излизал на къра, радвал се на нивата си и потривал ръце: „Ех, свърши се вече моята сиромашия! Ще стана най-сетне и аз човек“ — така си викал той. Ама нали казват: когато сиромашът се нахване да се хване на хорото, то пък тъпанът ще се спуска.

Тъкмо преди жътва, като ударила една градушка, колкото кокоши яйца. Всичко поразила поразията, всичкото добро в земята натикала, та не клас, ами здраво коренче не останало. И то пък как тъй се случило, че само нивата на сирака градушката ударила, а другите — непокътнати. Разбрал момъкът, че и в тоя занаят няма късмет, махнал с ръка — другаде да върви. Отишъл в един голям град.

Този път се главил да слугува у един златар. Цяла година стаите редял, двора метял, готвел и миел — всичко със сърце работел.

Като видял златарят, че слугата му е честен, умен и чевръст, взел го в дюкяна си да го научи на занаят. Новият чирак толкова бърже изучил всички тънкости на златарството, такива хубави гривни и пръстени почнал да прави, че сам майсторът се чудел на златните му ръце.

Златарят имал едно-едничко чедо — щерка на осемнайсет години — тъкмо мома за омъжване. Тя била толкова хубава, че нямало на света друга, която да се равни с нея. Затова родителите й не я пуцали да излиза от къщи навън, да не би някой да я открадне.

Като видели господарите, че момъкът е толкова харен и смислен, рекли си:

— Да го оженим за нашата мома (че да си го вземем домозет). Ще му дадем да се разправя с имота ни, пък той ще ни гледа на старини.

Както решили, така и сторили! Вдигнали една весела сватба, а сетне си заживели в мир и сговор. Зетят работел на дюкяна и си гледал къщата от харно по-харно.

Веднъж на личен празник Гергьовден излезли младоженците вън от града в една горичка да се люлеят на люлка за здраве, както е обичаят. Като отишли там, намерили и много други граждани — жени, мъже, деца. Всички се люлеят и от сърце се смеят. По едно време някой сапикасал по-настрана чудна люлка: златна и на свилени въжета провесена. Никой преди това не бил я видял и никой не знаел кой я е вързал. Спуснали се в надпревара — всеки иска на нея да се полюее. Ред по ред, дошъл редът и на хубавата невеста. Качила се и тя да се полюее. Тъкмо се люшнала веднъж-дваж, люлката почнала да се издига нависоко, нависоко — чак до небето отишла, та се не видяла.

Бре, ами сега! Изпоплашили се всички, развикали се:

— Каква стана тая работа? Кой отвлече невестата?

Защурал се клетият ѝ мъж, заскубал си косите — плаче и нарежда като над умряло. Ама със сълзи и клетви може ли човек злото да обърне? Мръкнало се вече, всички се прибрали дома. Само младият златар останал насред горичката да се върти като въртоглав.

Зарязал той всичко, тръгнал по широкия свят. Три години се скитал сиромашът без хляб и подслон, само с едва дряновица за другар, която да го брани от диви зверове. Трън-постеля, камък-възглаве, тегло голямо! Никъде не го свъртало и човек не искал да види. Прехвърлил стръмни планини, пребродил небродени гори, прегазил буйни реки и неверни блата. Спял, където го сварата свари, и ядял само шума и корени. Толкова изпосталял, че да го ръгнеш с нож — кръв няма да пусне. Нозете му хванали слинове, брадата му пораснала до пояс, а косите покрили раменете — замязал на стар пън, обрасъл с мъх. Пък дрехите му така се изпокъсали по драки и трънаци, че чак месата му се гледали — да го видиш, ще речеш — див човек.

Ех, мъка човешка — камък се пука, сърце се не пука!

Като ходел и бродел все така, един ден се намерил насред такъв пущинак, гдето птичка не прехвърква, камо ли човек да мине. Закатерил се като коза по скалите на някаква висока-висока планина.

Нямало нито път, нито дори помен от пътечка. Мръкнало се вече, а той все вървял нагоре през камънаци и трошляци. Цяла нощ не спрял, дошла му душата до зъбите. На заранта се възкачил със сетни сили на най-високия връх на планината. Огледал се на четири страни — цялата земя се виждала в нозете му като на длан: планини и долини, гори и полета, реки и морета, градове и села. А недалеч под върха съзрял една пещера, пък малко по-настрана от нея — хубава градина, насадена с всякакви цветя.

— Брей! — почудил се нашият човек. — И тъдява люде живеели! Чакай да ида да си изпрося комат хляб, че примирам от глад.

Отишъл пред устата на пещерата. Тъкмо се накарал да приседне на един камък да почине, някаква бабичка излязла отвътре. Щом зърнала неканения гостенин, дръпнала се и се шмугнала в пещерата. Не минало много време — пак се подала, а подире ѝ — кой мислиш? Ами че изгубената невеста! Старицата спряла страхливо пред пещерата, а хубавицата пристъпила към странника и го загледала в очите. Пък той, като я видял, разтреперил се, изтървал дряновицата и паднал без сваяст на земята.

Невестата викнала на бабата да донесе вода да попръскат човека, та да не умре тука пред нозете им. Ама дордето старата да се върне, той се свестил, погледнал пак жена си и изпышкал:

— Ох, душо моя, мигар не ме познаваш?

Като му чула приказката, невестата познала по гласа своя мъж и се спуснала да го прегръща и целува, а от очите ѝ се заронили град сълзи. Ала се съвзела бърже, дръпнала се да ги не види бабата прегърнати.

Онази надникнала из пещерата със стомничка вода в ръката — още я било страх да се приближи до такъв див човек. А невестата ѝ рекла:

— Ела, мале, ела! Не бой се. Той не е върколак, както ти ми каза, ами човек от моя свят. Приблужи се, нищо лошо няма да ни стори. Да го нахраним, да го пригледаме, пък утре, като си почине, ще си иде, откъдето е дошъл.

— Харно, снахо, ами довечера като се върне синът ми, нали ще се разсърди, та ще убие и него, и нас двете?

— Ще го скрием в някой кът на пещерата. Мигар да оставим клетника да умре от студ и от глад навън?

Домиляло на старата, че скитникът ѝ се видял много несретен — съгласила се. Отвели го жените в пещерата. Отвътре тя била покрита с драгоценни камъни, които сияели като дъга небесна. Нагостили го, а сетне му постлали в една тъмна дупка навътре — та стопанинът, когато се върне, да не го разбере.

По някое време ето че и той довтасал. Щом влязъл, пещерата светнала, защото имал на главата си венец от чисто злато и всякакви безценни камъни, които искрели като буен огън. Той окачил венеца на един сребърен гвоздей и го покрил с огромна кърпа, да не блести така силно. В същото време навън станало съвсем тъмно. Защото тоя млад стопанин бил самото Слънце. Връщал се от дневния си път уморен, гладен и ядосан. Седнал на трапезата, вдигнал нос и започнал да души:

— Мирише ми на човек!

Жените се изплашили.

— Какъв човек ще дойде тука досам небето?

— Има, има. Не ме лъжете!

— Невястата ти мирише така. Нали и тя е човек? — изпелтечила бабата.

Слънчо заклатил глава, ала не му се разправяло повече и млъкнал.

Невястата постлала свилен трапезник и наслагала три фурни хляб, три печени вола и три бурета с вино. Като се нахранил и напил, Слънчо се развеселил, челото му се разведрило и рекъл:

— Хайде, доведете сега човека, когото сте скрили! Искam да го видя! Давам ви дума, че нищо лошо няма да му сторя!

Припнала невястата и довела скиталеца. Слънчо го заразпитвал как е дошъл дотука и дали знае къде се намира. Гостенинът му отговорил, че е пътник, объркал пътя и сега не знае нито в коя земя, нито в коя царщина е попаднал. Тогава домакинът му разправил, че е дошъл досам първото небе, по което ходят слънцето, месечината и звездите, и че самият той е Слънцето.

— Заран, като излизам, слагам тоя венец на главата си и той грее — дава светлина и топлина на земята. Добре, ама много вече ми додея — всеки ден един и същи път бия. Затова ще те помоля за нещо. Ако се съгласиш, ще се отплатя.

— Кажи, Слънчо, да чуя какво искаш? — попитал човекът.

— Ще ти дам венеца, утре да излезеш ти вместо мен да грееш, пък аз ще остана тук да си почина. Призори ще те отведе на мястото, откъдето се качвам на небето и ще ти покажа пътя. Ще вървиш по него цял ден и вечерта ще се върнеш пак тук при нас. Не е чак толкова мъчна тая работа.

Човекът се съгласил.

На заранта станал преди зори, взел си неразделната дружка — дряновицата — и Слънцето го повело за ръка. Подир малко дошли до една скала, по която имало изчукани стъпала.

— Ето, оттук ще се изкачиш на първото небе — рекъл Слънчо. — Щом стъпиш на пътя, ще си сложиш венеца и той ще освети цялата земя. На пладне ще стигнеш до върха на небето. Там ще те причака свети Харалампи с трапеза, наредена с всякакво ядене. Докато ти се храниш, той ще ти стои на крак и ще ти прислужва. На икиндия ще те посрещне пък свети Илия, пак с наредена трапеза. Хапни, подкрепи се и продължи пътя си. Надвечер ще дойдеш до края на небето. Там има друга скала като тая. Тя е за слизане. На онова място аз държа градина. Втора като нея на света няма — с всякакви цветя, каквито на земята не цъфтят. Не се заседявай там, за да не увехнат цветята ми от силните лъчи, ами завий бърже по пътеката. Тя ще те доведе в пещерата. Хайде сега, върви със здраве!

Изкачил се човекът на канарата и се намерил на самото небе. Оттук се протягал път, прав като свещ. Той приличал на опънато платно, от стъкло изляно. Погледнал под нозете си заместникът на Слънцето — свят му се завило: земята се виждала като някакво кокоше яйце; около нея водата на моретата, синьо-зелена и светла, се увивала както смок около шубрак. Той се побоял да стъпи на пътя, да не пропадне надолу от тая страховита висина. Ала потупал с крак и разбрал, че под него е твърдо. Тръгнал да върви, сякаш ходел по мост. Вървял и светел на хората, подпирайки се на тоягата си.

По пладне се изкачил на върха на първото небе и още отдалеч съзрял свети Харалампи, който го чакал край наредената трапеза. Седнал заместникът на Слънцето, нахранил се богато и пребогато — такива яденета той и на сън не бил виждал.

Подкрепил се, отдъхнал си, па скочил отведнъж и сграбчил свети Харалампи за врата, като някакво яре. Та като го зачесал с дряновицата: пата-кюта по гърба, по главата, по задника — където

свари. Набил го здравата; оставил го да лежи като мъртъв сред пътя и си тръгнал.

По икиндия го дочакал свети Илия пак със сложена трапеза. Нашият човек седнал и се нахранил. Сетне скочил, стиснал светията за брадата, та като го почнал. Бил го, бил, набил го като гвоздей и го оставил примрял на пътя.

Надвечер стигнал до края на небето, при канарата за слизане. Там наистина видял Слънчовата градина осеяна с всякакви най-чудни цветя. Ала наместо да стигне бърже, както Слънчо му беше поръчал, той се изстъпил право насреща като побит кол и стоял така, докато всички цветя се превърнали на черна пепел. Свършил и тая пакост и се упътил към пещерата. На входа Слънчо го чакал весел-весел, че си бил добре починал, и го попитал:

— Как прекара деня?

— Много харно! — отвърнал заместникът му. — То не било мъчна работа.

— Е, остани да си починеш добре, че надолу към земята те чака доста път.

Влезли двамата и седнали на трапезата. Яли, пили и весело разговаряли за всичко, що има по широкия свят.

На заранта Слънчо заръчал на гостенина да не си ходи още, ами да го дочака.

— Довечера, като се върна, ще ти дам наградата, която обещах.

Така рекъл Слънчо и тръгнал да си върши своята слънчова служба. На пладне намерил трапезата наредена, подредена, както винаги, ала свети Харалампи никакъв не се виждал. По едно време Слънчо го съзрял нейде надалеч да се прикрива зад облаците.

— Какво се гушиш там? Ела насам!

— А-а, да дойда, че да ме пребиеш от бой, както вчера! Мигар не ти харесаха гозбите, или нещо друго съм сбъркал, та беше така безмилостен?

— Що думаш, отче свети?

— Гърбината ми знае какъв пердах яде вчера...

— Ела, отче, да се разберем! Не се бой! Вчера един земен човек ме отмени в службата, той така те е наредил.

Свети Харалампи дошъл със страх и му разправил какво си изпатил вчера за права бога. Почудил се Слънчо — защо човекът ще

седне да бие праведния мъж без вина? Като се нахранил, тръгнал пак да огрява света. По икиндия, щом свети Илия го зърнал, хукнал, та побягнал още по-далече.

Напусто Слънцето го викало. Свети Илия дори не се обърнал. Разбрал Слънчо, че и тоя светия си е изпатил от неговия заместник. Хапнал надве-натри и забързал да разбере каква ли още пакост е станала. Когато дошъл до градината, що да види — всичко наоколо изпепелено. Ама пък нито едно коренче от цветята не било оцеляло. От яд Слънцето така се зачервило, че долу на земята и люде, и зверове от жегата не можели да дишат. Добре че това траяло малко време, иначе всичко е щяло да изгине от горещината. Слънчо се опомнил и бърже-бърже се прибрал в пещерата. Там нашият човек го чакал весел и засмян, сякаш нищичко не е било.

Слънчо му викнал:

— А бре, поразнико, а бре, нехранимайко, какво си сторил ти вчера? Така ли се върши тая важна работа? Какво ти е направил свети Харалампи, та си го затрил от бой?

— Какво ли? — наежил се човекът. — Ах, да ми падне още веднъж в ръцете, ще го натикам в кози рог и той да му е широк. От него ми започнаха всичките тегла. Нали той заповядва на дивите зверове? Когато бях говедар, си имах само една крава и едно теленце — целият имот ми беше това. И какво ми завидя на мене, сиромаша, та насъска вълка право на тях? Оттогава ми тръгна назад.

И човекът му разправил всичко как е станало. Като чул това, което беше сторил свети Харалампи, Слънчо поомекнал и попитал пак:

— Ами свети Илия, защо наби?

— Него ли? Да ми падне на сгода, ремъци от гърба му ще свлека! Как можа той от цяло едно поле моята нива да удари, та да я направи наравно със земята? Две години за нея бях слугувал и робувал! — и той разправил каква поразия му бил сторил свети Илия.

— Е, харно! Те са ти напакостили и ти си им платил. Ами аз какво ти сторих, та ми изпепели хубавата градина?

— Ти ли, а — задъхал се от ярост несретникът, — ти ли какво си ми сторил? Градината — нищо не е! Тебе и жив да опека, пак не можеш да ми се изплатиш. Всички сетнешни патила, що препатих, все от тебе ми дойдоха!...

И разправил човекът целия си живот и всичко, което беше изстрадал и претрадал, защото Слънчо му беше откраднал невестата:

— И ето, след като се толкова мъчих и трудих, най-подир и на мене ми излезе късмета да се оженя и задомя, да стана и аз човек като всички. А ти ми завижда, та с измама ми грабна невестата — завършил жалостивото си житие-битие претеглилият толкова теглила човек.

А Слънчо, като го слушал, се червял все повече и повече, сякаш на жив огън се пече. От срам не знаел какво да рече. Накрая казал:

— Прав си, побратиме! Моля те да ми простиш за злото, що съм ти сторил. Вземи си жената и си върви, откъдето си дошъл. Ама първом искам да ти се отплатя, та да ме помниш с добро.

Като рекъл тъй, той отишъл в един кът, където имало накамарени най-различни безценни камъни — червени, сини, зелени, жълти, бистри като изворна вода — всякакви. Напълнил му торбата и му я дал:

— Вземи това, вземи си и жената! Вървете си със здраве!

Човекът не изчакал още две думи да му издума Слънцето, че може да му скимне да се повърне. Хванал за ръка невестата и си тръгнали двамата радостни, начаса забравили всички тегла и неволи. Много се намъчили, горките, по всякакви пътища: минали през непристъпни планини и диви гори, през безводни пустини и буйни реки. Най-накрая похлопали на своята порта.

Старите, като видели щерка си и зетя си да се връщат живи и здрави, хвърлили се да ги прегръщат. И сякаш отново се родили, милите. Защото, като останали сам-самички да кукуват, нечестни люде им ограбили богатството и те вече едвам свързвали двата края.

Зетят отворил сега по-голям златарски дюкян. С камъните, що Слънцето му дарило, той започнал да прави такива накити, та дори царици и болярки се гордеели да ги носят на венчило или на най-личен празник. И станал той най-прочутият златар и най-богатият човек в царщината.

Така в доволство и охолство доживели двамата до най-дълбока старост, обичани и почитани от децата си и от гражданите.

Отгоре — каймак, отдолу — пресняк! А нашата приказчица е чиста измислица.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.